

Нариси з історії колекції ссавців у Житомирському обласному краєзнавчому музеї

Петро Печенюк, Микола Весельський¹

Поліський національний університет (м. Житомир, Україна)
¹e-mail: grusvesel@gmail.com

Pecheniuk, P., M. Veselsky. Essays on the history of the mammal collection at the Zhytomyr Regional Museum of Local History. — This article examines the history of the creation and development of the museum's mammalian collections over the last 100 years. The collection contains both palaeontological specimens and specimens relating to modern mammalian fauna. A significant part of the collection was assembled during the first third of the 20th century, though the collection has continued to be supplemented with new specimens. Among the well-known collectors of the past are A. Ksenzhopolsky, G. Prozhyga, F. F. Niroda, M. Burchak, V. Brukhovsky and others. Notable specimens include a mammoth skeleton, the remains of which were discovered in the late 19th century near the village of Zbranky (Ovruch District). Data on the growth dynamics of the collection are presented using the example of V. Brukhovsky's collection (1909–1968). Among contemporary collections, those of S. Vlasiuk, V. Kandaurov, P. Pecheniuk and V. Tsitsyura are worth noting. A map is presented characterising the museum's collections within the territory of modern-day Zhytomyr Oblast. The current state of the collection is described, including recent developments regarding its relocation and changes in the museum's status. The current collection comprises 116 specimens of 50 species from seven orders. The museum's current status is uncertain and there is a risk of specimen loss; consequently, virtually the entire collection is currently in storage.

Вступ

Теріологічна колекція відділу природи Житомирського обласного краєзнавчого музею (ЖОКМ) є цінним надбанням, що характеризує природні багатства краю. За 160 років існування закладу в його систему комплектування, експонування і зберігання вторгались реалії того чи іншого часу та виклики сьогодення. Натурні теріологічні збірки, разом з іншими зоологічними, ботаничними і геологічними зразками, є потужними носіями регіональних даних, унікальними первинними джерелами, їхня наукова, краєзнавча і культурна вагомість з роками тільки збільшується. Фонди і експозиції відділу природи обласного музею є важливим осередком природничих знань.

Стосовно окремих зразків або частин цієї колекції, розвідки про її історію, подекуди висвітлено у попередніх оглядах [Стадниченко *et al.* 2003; Весельський, 2009; 2020; Загороднюк & Весельський 2023; Печенюк 2025; Вовнюк *et al.* 2025]. Однак в цих матеріалах йдеться про ссавців, які нині трапляються

або мешкали на території сучасної Житомирської обл. впродовж останніх 100 років (рецентну категорію). Але в музеї також є цінна збірка зразків викопної теріофауни, що походять з території області і західного регіону історичної Волині (Волинської губернії). В свій час на її окремі предмети у своїх публікаціях посилався І. Г. Підоплічко [1938; 1956]. В останні десятиліття деякі матеріали про це зібрання оприлюднили працівники музею [Коленко 2014; Тарабукін 2014; Весельський 2019].

Загалом еколого-біологічні особливості ссавців більшої частини Житомирської обл. є доволі маловивченими [Гузій 2004]. Тому всебічне вивчення різних аспектів життя цих тварин є актуальним, в цьому допомагає означена колекція.

Мета роботи — на основі аналізу палеонтологічної і зоологічної колекцій, архівних та літературних джерел узагальнити і доповнити знання про теріологічне комплектування і незворотні втрати цінних зразків відділу природи ЖОКМ. Проаналізувати сприятливі і негативні фактори стосовно цих збірок. Важливо також розповісти про сучасне різноманіття зразків, їхнє походження, імена колекторів.

Палеонтологічна частина зібрання

За результатами досліджень території сучасної Житомирської обл. в минулому геологами і палеонтологами. На основі аналізу палеонтологічної колекції музею Г. О. Коленко у матеріалі про давнє життя на території сучасної Житомирської області зазначає скам'янілу лопатку мастодонта, як представника характеризуючи палеогенові ліси (40–50 млн. років) [Коленко, 2014] це найбільш ранній палеотеріологічний матеріал у зібранні.

Відомо, що більшість зразків зібрано переважно у північних і частково центральних районах Житомирської обл. [Тарабукін 2014; Весельський]. Проте знахідки відомі також у південних, частково поліських, але і в лісостепових районах області. За різними джерельними матеріалами у тім числі науковими фондами ЖКМ знахідки кісток викопних тварин зареєстровано в 55 пунктах цієї частини краю [Тарабукін 2014].

Загалом колекція решток ссавців пізнього плейстоцену і раннього голоцену у зібранні музею представлена 217 одиницями зберігання. Це рештки мамонта, празубра, тура, велетенського оленя, давнього коня, шерстистого носорога, печерного ведмедя, гієни печерної, бабака, бобра, інших невизначених тварин четвертинного періоду [Коленко 2014]. Поміж них у зібранні є зуб молодшої особини мамута з с. Збраньки, у другій пол. ХІХ ст. надійшов до колекції від природо-дослідника Готфрида Осиповича Оссовського (1835–1897 рр.) [Весельський 2019].

Орієнтовно в 1870-ті рр. за завданням губернського статистичного комітету він об'їздив всю Волинську губернію за результатами досліджень передав

приблизно 400 зразків місцевих гірських порід і мінералів до геологічного зібрання, що було започатковане губернатором у 1865 р.

Також зазначити про окремі надходження в кінці 19 ст... [див.: Тарабукін 2014].

Щодо кістяка мамута, який експонувався у Житомирському музеї природи (спочатку в 1960–1970 рр. в приміщенні семінарійського костелу, а з 1987 р. — в будівлі Христо-Воздвиженської церкви). За свідченням старших зберігачів фондів рештки кістяка були виявлені в кінці XIX ст. в окол. с. Збраньки Овруцького р-ну. В середині XX ст. ці рештки були передані столічному палеонтологу В. Свистуну для відтворення відсутніх елементів і збору кістяка на металевому каркасі для подальшого експонування. Цей же фахівець здійснював його демонтаж під час переміщення з костелу до церкви, і курував встановлення його у палеонтологічному залі.

У зібраному стані кістяк перебував у діючій експозиції до 2012 р. і після закриття музею там же у фондосховищі до 2020 р. За дорученням адміністрації здійснено його демонтаж, ремонт і підготовка до майбутнього експонування у новій експозиції. При цьому було встановлено, що відсутні кістки скелету були доукомплектовані кістками мамутів, зразки яких походять з інших територій (переважно Київської і Черкаської обл.). У серпні 2020 р. під час польових робіт в околицях с. Збраньки шляхом опитування місцевих з'ясовано, що на ділянці лесового урвища між сс. Збраньки і Довгиничі колись дійсно було знайдено рештки кістяка мамута, на тому ж місці було встановлено металеву табличку, як пам'ятний знак, але в 1990-ті роки вона зникла, скоріше була здана на металобрухт.

Уточнення публікації Костриці, і матеріалу упорядника Макаревич про фото знахідки решток мамута, а також решток кістяка, що були знайдені у середині XX ст в Коростишівському р-ні, їх оглядав археолог і директор Жкм Місяць, див. фото з фондів музею [Тарабукін 2014].

Див. Костриця 2008:

№ 7826 — щелепа бабака, знахідка в Житомирі

Про те, що є зразки в історичному відділі...

Загалом потребує опрацювання, фахового визначення...

Від перших теріологічних зразків

Згідно записам в інвентарній книзі зоологічного відділу Волинського Науково дослідного державного Музею (нині ЖКМ) свідчать, що перші музеалії ссавців до колекції почали надходити з 1909 р. Стара інвентарна книга, як архівний документ містить цікаві відомості про зоологічне зібрання.

Втрачена частина. Різноманіття зразків, імена колекторів

Серед них були таксидермічні скульптури бурого ведмедя з Овруцького повіту (без дати надходження, попсоване мілью), а також ведмежати (Житомир, 1919 р., поруч запис — «акт від 13.06.1931»). Зазначається кістяк рисі з Овруча, подарунок Сопкевича (без дати, можливо Собкевича? прим. авт.). Череп, ікла та окремі кістки дикого кабана надійшли від Шулікова, ймовірно від цього ж колектора черепи кроля, білки і щура. В 1909р. до зібрання передані Марцінковською два черепи вівці домашньої, поросяти свійської, миші хатньої, череп і лапки крота; череп самки козулі від Любинецького (без дати); череп собаки свійського, kota і тхора від Білоніна.

Також у 1909 р. А. В. Ксенжопольський передав до колекції чучела їжака і вечірниць руді з м. Житомир, пару рогів сайги, оленя північного і череп вошка. Того ж року від Бржозовського (ймовірно Сергія Адамовича прим. авт.) надійшло чучело мідіці з Житомира.

Нині є у збірці... Від цього ж колектора до музею потрапили чучела дорослого зайця сірого (6.10.1910) і зайченяти (24.03.1910) здобутих в околицях Житомира; дитинча козулі (20.07.2011), дорослої самки козулі (1.12.1912) з Ушомирського лісу; тхора і двох горностаїв з м. Овруч (січень 1913 р.); молоді сарни з Бердичівського лісу (лютий 2014 р.). Цікаве надходження було від Тайбера — таксидермічна скульптура зайця білого з Березівського лісництва (4.03.1913); тхора з м. Житомира (липень 1914 р.) і кубло ліскульки з околиць міста (23.03.1915) — від Блекера.

Вагоме поповнення зразками ссавців відбулось у 1919 р., коли до фондів музею з маєтку с. Левків від губкомісара передане націоналізоване зібрання Федора Максиміліановича Нірода, який пристрасно захоплювався полюванням. Це майстерно виготовлені таксидермічні скульптури самиці зубра з парку-вольєру «Пилявин» графа Потоцького, та медальйон — голова самця лані з Левківської лісодачі (можливо, також із Пилявин — прим. авт.). Ці два зразки дотепер зберігаються у колекції музею. Решта експонатів з колекції трофеїв Нірода втрачені. Серед них були дві голови — медальйони диких кабанів з Овруча і с. Хотиничі Мінської Губернії (датована 23.01.1899); дві голови — медальйони лося з Овруцького лісу та з Ушомира. Також окремо були представлені роги лося, оленя марала, козулі, оленя. Трофеї з Африки: нога жирафи, слона, вуха слона; хвости слона, носорога, жирафи; череп слона, голова-медальйон носорога, роги буйвола, чотирьох видів антилоп, бика. Роги муфлона (Корсіка), лані (Боржомі ?), Таксидермічна скульптура макаки (Індія) передана Бржозовським теж з збірки Ф. Нірода.

Також до музею в 1919 р. передано мисливською спілкою чучело самки борсука з Корабельного л-ва. В 1922 р. з сільбуду надійшла таксидермічна скульптура самця козулі (Волинь). Того ж року чучела миші хатньої з м. Житомир та ласки з Черняхівського р-ну (26.11.1924) передав до музею Прожиг [див.: Загороднюк & Весельський 2023].

Хом'як з с. Станишівка у 1925 р. надійшов від Абрамовича (ймовірно зоолога-колектора М. І. Бурчака-Абрамовича прим. авт.). Череп бобра з с. Шлемарка Потіївського р-ну (суч. Радомишльського) у липні 1927 р. передав Маїоров.

В листопаді 1928 р. від Піонтківського надійшло чучело чорного пацюка з м. Житомир. З Потіївського р-ну (суч. Радомишльського) 28.03.1929 відділ ВУСМРУ подарував чучело бобра. Також в колекції музею зазначалась голова оленя, яка 8.04.1931 передана до сільськогосподарського технікуму. Окрім того були наявні вологі спиртові препарати: вечірниця рудої з околиць Житомира (без дати, колектор?); ласки з с. Городище, Троянівського р-ну (суч. Житомирського) 1910 р.; крота, землерийки звичайної, щура альбіноса, різновікових стадій щура, зародки вівці — всі зразки з м. Житомир; формаліновий препарат пацюка альбіноса з околиць Житомира (травень, 1930 р.).

втрати колекцій — це незворотні події... Кожний зразок — це неповторний матеріал, знайдений, зібраний, визначений, етикетований, часто й описаний, і його втрату нічим не можна компенсувати [див.: [Загороднюк 2025](#)].

Всеволод Ілліч Бруховський

Історія зоологічної колекції відділу природи Житомирського краєзнавчого музею тісно пов'язана з активною діяльністю краєзнавця і таксидерміста Всеволода Ілліча Бруховського, який понад 50 років свого життя присвятив музейній справі. Один із перших експонатів створених Бруховським є лисиця звичайна здобута автором 4.11.1909 р. в околиці с. Кодня. З 1911 р. Всеволод Ілліч працював лаборантом зоологічного відділу музею Товариства дослідників Волині, а з 1920 р. його призначено завідуючим цього відділу.

Рис. 1. Всеволод Бруховський. Фото з архіву ЖКМ.

Інтерес до комплектування конкретної групи тварин характерний для цілих періодів творчості В.Б. Найпершим періодом був... його замінили «хижаки»... по часу виконання і за художнім рішенням... майстер використав ефект поєднання зоологічного зразка з простою, водночас елегантною підставкою. Що доповнює і надійно зберігає музейний предмет, проте не забирає від нього увагу... експонати змонтовані на власноруч виготовлених (вдалих задум — у чорному кольорі) підставках, подекуди з додаванням елементів... Таксидерміста зацікавило завдання — створити максимально повну колекцію тварин Житомирщини... мав бажання відтворити... відтворення було реалістичним...

Наступний період формування колекції ссавців відновився після повернення таксидерміста до музею. З 1946 по 1964 р. він збирав і створював по одному — декілька експонатів. В його роботі знову триває тематичний підхід: в комплектуванні переважають представники ряду хижі, зокрема — біогрупа вовк ловить ягня, куниця кам'яні, лисиця сріблясто — чорна. В цей період процес виготовлення від типових форм, подекуди змінився іншими рішеннями — композиційними, з'явилися біогрупи «вовк ловить здобич», «агроценоз».

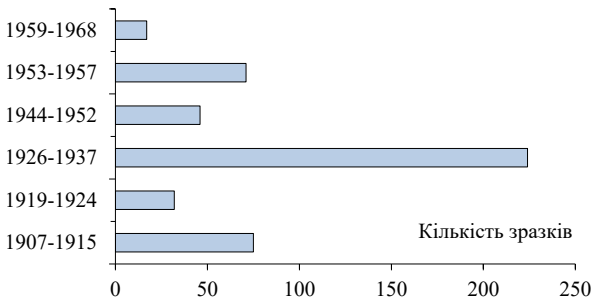

Рис. 2. Колекторська діяльність В. Бруховського за роками (Аналіз зоологічного зібрання ЖКМ).

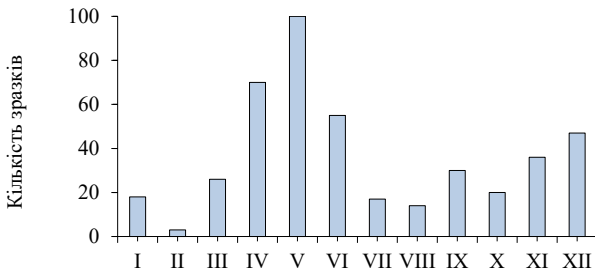

Рис. 3. Колекторська діяльність В. І. Бруховського впродовж 1907–1968 рр. за сезонами (Аналіз зоологічного зібрання ЖКМ).

Також зібрано зразки ссавців акліматизованих в умовах Житомирщини: єнота уссурійського, здобутого звіра закуплено в Попільнянському районі, дві особини ондатри з озера Корма Олевського району, яке згодом було осушене меліоративними заходами. Цікавий і рідкісний нині зразок — тхір степовий, здобутий у березні 1964 р. в околиці смт Ружин і переданий для оформлення Бруховському.

Остання таксидермічна скульптура виготовлена майстром для колекції музею в 1968 р. — щур водяний з Березівського лісництва. В цей рік видатний натураліст і таксидерміст В. Бруховський помер. На жаль, він рідко подавав до друку наукові роботи, хоча мав унікальні знання про фауну краю. Всеволод Ілліч більше переймався практичною діяльністю і займався улюбленою справою — створював і оберігав музей з його колекцією. Загалом впродовж 1909–

1968 рр. фахівцем зібрано і виготовлено близько 100 експонатів ссавців, це більшість нинішньої теріологічної колекції музею.

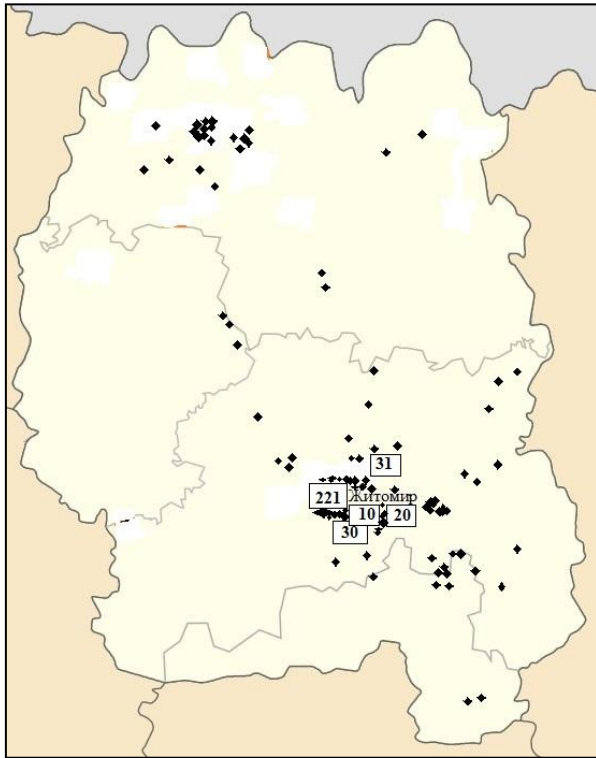

Рис. 4. Географія зборів теріологічних зразків в ЖКМ.

Семінарійський костел і Хресто — Воздвиженська церква

Після семирічної перерви наступний етап формування музейної колекції звірів тривав з 1976 по 1987 р. Впродовж 11 років зібрано лише три одиниці, зокрема в 1976 р. — кажан пізній з околиць с. Дениші та ховрах крапчастий з Бердичівського району. Колектор і автор таксидермічних скульптур Олександр Вобленко. Також в цей період до фондів музею з Радомишльського лісомисливського господарства було передано зразок оленя європейського — робота таксидерміста С. Г. Марчука.

У 1987 р. відбулося урочисте відкриття нової експозиції відділу природи у приміщенні Хрестовоздвиженської церкви де було залучено практично весь фонд колекції ссавців. Передувала цьому фахова і кропітка робота співробітників відділу природи на чолі з Кузьменковою Наталією Василівною, столичних художників-експозиціонерів. Зоологічним напрямком опікувався відомий в країні орнітолог і краєзнавець, старший науковий співробітник музею

Володимир Цицюра. Його цінні, науково обґрунтовані ідеї спільно з думками колеґ були втілені у створенні нової експозиції.

Наступні теріолоґічні поповнення розпочато з 1994 р. і з перервами в окремі роки тривають дотепер. Автором продовжено збір краніолоґічної колекції черепів звірів і птахів. Слід зауважити, що в фондах відділу природи зберігаються залишки черепів рисі та бобра річкового з старими інвентарними номерами, вірогідно зібрані в першій половині ХХ ст., але у нових книгах надходжень та інвентарних картках дані про ці зразки знайти не вдалось. Цінність краніолоґічної колекції полягає у справі фіксації природної різноманітності. Ці зразки є надійними носіями інформації, зокрема порівняльно-анатомічної, слугують еталонами для морфолоґічних і зоопалеонтоґічних досліджень. Їхні серійні збори дають можливість відслідковувати внутрішньовидову і міжвидову мінливість, виявляти ознаки статевого та вікового диморфізму.

Перша частина колекції черепів ссавців була передана одним з авторів цього повідомлення, П. Печенюком, в час, коли він працював вчителем біології. В основному це зразки зібрані впродовж 80-х років в околицях та селі Волиця, Андрушівського району. В 1990-х роках більшість об'єктів зібрано нами в умовах Житомирського району, окремі екземпляри для обробки були передані мисливствознавцем О. Бушлею. Із 2000 р. частина колекції поповнилась зразками з Лугинського району, переважно зібраних в околицях с. Липники і передані для обробки місцевим зоологом-аматором Власюком С.М. Крім того в цей період співробітники відділу природи В. К. Цицюра і В.В. Кандауров започаткували збір тушок мікромамалій (гризуни, комахоїдні). Нажаль нині зберігається лише частина цієї колекції у вигляді сировинного матеріалу.

Станом на 2012р. теріолоґічне зібрання налічувало 116 одиниць зберігання, або 11% від всієї зоолоґічної колекції. З них 83 одиниці зберігання це таксидермічні скульптури та 33 черепи п'ятдесяти видів ссавців з семи систематичних рядів (таблиця). До раритетної категорії видів (об'єктів Червоної книги України, 2009) цього зібрання належать 12 видів, експонати яких налічують 24 од. зберігання.

Таблиця 1. Обсяг колекції сучасних ссавців за рядами

Ряд	Видів	Од. зб.	Ряд	Видів	Од. зб.
Зайцеподібні	2	7	Лиликоподібні	3	6
Мишоподібні	20	46	Хижі	14	33
Їжакоподібні	1	3	Парнопалі	6	12
Мідицеподібні	4	9	Всього 7	50	116

Поневіряння після закриття стаціонарної експозиції

Як відомо остання стаціонарна експозиція відділу природи проіснувала від грудня 1987 р. до червня 2012 р. У свій час серед краєзнавчого спрямування

це був один із кращих музеїв природи в Україні, його охоче відвідували житомиряни і гості міста. Все природниче зібрання (понад 12,4 тис. одиниць зберігання) потребувало бережливого демонтажу з виставкових залів, фондосховищ і тимчасового переміщення до нового місця — будинку «Магістрату». Однак цінна колекція, яка мала б розташуватись у новозбудованому музеї продовжувала перебувати в «Магістраті»...

Згодом за спільної ініціативи директора краєзнавчого музею Лариси Петрівни Грузької і співробітників відділу природи розпочато роботу над новим тематико-експозиційним планом тимчасової виставки кращих природничих зразків в приміщенні центрального корпусу краєзнавчого музею, де завершувались ремонтно-реставраційні роботи. Перші два зали для огляду відкрито до 2016 р., ще у двох залах за авторським задумом та ескізами було збудовано виставку до 18 травня 2017 р. Саме ці виставкові зали нині демонструють значну частину теріологічної колекції музею. Багато видів, які представлені на цій виставці нині є рідкісними об'єктами занесеними до Червоної книги України, окремих взагалі останніми десятиліттями не реєстрували на Житомирщині.

Просвіт. Вагоме поповнення і активна діяльність з 2018 року

У 2018 р. до відділу природи ЖКМ науковим співробітником прийнятий на роботу таксидермістом ожин з авторів цього нарису, Петро Печенюк. Варто зазначити, що стосунки з музеєм вже були давніми і плідними, і тому новий співробітник одразу долучився до діяльності музею — передав до основного фонду три високоякісні таксидермічні скульптури — медальйони: голови оленя благородного, оленя плямистого та дикого кабана.

Також від Петра Петровича надійшли й інші чисельні біологічні об'єкти, які будуть опрацьовані для поповнення основного та допоміжних фондів. Вагому частину переданого матеріалу становлять остеологічні зразки, що у переважній більшості походять з Житомирської області, зокрема близько 70 одиниць черепів 17 видів диких та трьох свійських ссавців, окремі кістки скелетів диких звірів.

Робочі й порівняльні колекції передавали матеріал всі колеги. Тож нині збірка музею продовжує поповнюватись унікальними природничими об'єктами. І є сподівання, що довгоочікувана стаціонарна експозиція врешті у повній мірі буде демонструвати природні багатства нашого краю.

Все цінне було запаковано і переміщено у безпечні місця

Вище наведені матеріали дозволяють стверджувати, що відділ природи Житомирського обласного краєзнавчого музею має цікаву історію і володіє відносно повною теріологічною колекцією представників фауни Житомирщини.

Важливим напрямком діяльності відділу завжди були і залишаються інвентаризація та документування природи Житомирщини — складання списків і

характеристик всіх місцевих природних багатств, вивчати особливості їхнього розміщення, географічного поширення, співвідношення чисельності, виявляти і збирати матеріали, що характеризують зміни, які відбуваються в природі. Також здійснювати поповнення колекції новими зразками та зберігати для наступних поколінь зібрання попередників, які містять експонати з віком понад 100 років.

Література

- Весельський, М. Ф. 2009. Природничі експозиції в музеях Житомирської області. *В кн.: Природнича музеологія: теорія та практика*. Матеріали Всеукраїнської конференції. Кам'янець-Подільський, 55–56.
- Весельський, М. 2019. Науково-експозиційна діяльність Житомирського обласного краєзнавчого музею: досвід з палеонтологічної експозицією в Словечному. *В кн.: Загороднюк, І. (ред.). Природнича музеологія*. Випуск 5. Київ, 107–112.
- Весельський, М. Ф. 2020. До історії формування теріологічної колекції Житомирського обласного краєзнавчого музею. *В кн.: Музейна справа на Житомирщині: історія та сучасність*. Бердичів, 33–42. (Серія: Велика Волинь; Вип. 60). [Ukrainian]
- Гузій, А. І. 2004. До проблем вивчення хребетних Житомирської області. *В кн.: Житомиру — 1120 (884–2004): Праці Житомирського наук.-краєзнавчого товариства дослідників Волині*. Житомир, 425–428. (Серія: Велика Волинь; Вип. 31).
- Загороднюк, І., М. Весельський. 2023. Юрій Прожига — колектор зоологічних колекцій та фахівець із захисту рослин. *Novitates Theriologicae*, **16**: 216–219. <https://doi.org/10.53452/nt1644>
- Загороднюк, І. 2025. Зоологічні колекції в періоди революцій, перебудов та воєн: досвід України протягом XX–XXI століть. *Theriologia Ukrainica*, **29**: 14–60. <https://doi.org/10.53452/gb2704>
- Костриця, М. Ю. 2008. *Найкращий знавець неорганічної природи України П. А. Тутковський: історико-краєзнавчий нарис*. Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині. В. Б. Котвицький, Житомир, 1–40. (Серія: Вчені Житомирщини; Вип. 7).
- Коленко, Г. 2014. Сторінки існування давнього життя на території сучасної Житомирської області (на основі аналізу палеонтологічної колекції Житомирського музею природи). *В кн.: Природниче краєзнавство Житомирщини-Волині: історія та сучасність*. Житомир, 94–100.
- Печенюк, П. П. 2025. Про діяльність відділу природи Житомирського обласного краєзнавчого музею у 2020–2025 роках. *В кн.: Музейна справа в культурно-освітньому та науковому просторі України*. Бердичів, 27–30. (Серія: Велика Волинь; Вип. 68).
- Підоплічка, І. Г. 1938. *Матеріали до вивчення минулих фаун УРСР*. Випуск 1. Вид-во АН УРСР, Київ, 1–178.
- Підоплічка, І. Г. 1956. *Матеріали до вивчення минулих фаун УРСР*. Вид-во АН УРСР, Київ, 1–236.
- Стадниченко, А. П., А. П. Вискушенко, О. В. Гарбар [et al.]. 2003. *Рідкісні і зникаючі види тварин Житомирщини: навч. посіб.* Волинь, Житомир, 1–176.
- Тарабукін, О. 2014. До створення каталогу палеонтологічних знахідок плейстоценової та початку голоценової епох четвертинного періоду півдня Житомирщини. *В кн.: Природниче краєзнавство Житомирщини-Волині: історія та сучасність*. Житомир, 101–116.

Резюме

ПЕЧЕНЮК, П., М. ВЕСЕЛЬСЬКИЙ. Нариси з історії колекції ссавців у Житомирському обласному краєзнавчому музеї. — Розглянуто історію створення і формування теріологічних колекцій музею протягом останніх 120? років. Колекція містить як палеонтологічні матеріали, так і матеріали стосовно сучасної теріофауни. Значна частина колекції зібрана протягом першої третини 20 ст., проте і надалі зібрання поповнювалося все новими зразками. Серед відомих колекторів минулого — А. Ксенжопольський, Г. Прожига, Ф. Ф. Нірода, М.

Бурчака, В. Бруховського та ін. З відомих зразків — кістяка мамута, рештки якого виявлені в кінці XIX ст. в окол. с. Збраньки (Овруцький р-н). Наведено дані щодо динаміки росту колекції на прикладі зборів В. Бруховського (збори 1909–1968). З сучасних варто відзначити збори С. Власюка, В. Кандаурова, П. Печенюка, В. Цищори. Представлено картосхему, що характеризує зборів музею на території сучасної Житомирщини. Охарактеризовано сучасний стан колекції, включно з останніми подіями щодо її переміщень і змін статусу музею. Сучасна колекція містить 116 зразків 50 видів семи рядів. Поточний статус музею є невизначеним і існують загрози втрати зразків, тому фактично вся колекція на сьогодні є законсервованою.

Preprint